

## ULOGA I ZNAČAJ MIŠLJENJA O OTKLANJANJU NEDOSTATAKA U AKREDITACIJI STUDIJSKOG PROGRAMA

Matilda Lazić<sup>1</sup>, Miodrag Kovačević<sup>2</sup>

<sup>1,2</sup>Visoka tehnička škola strukovnih studija u Zrenjaninu, Zrenjanin, Srbija

<sup>1</sup>matildalazic@outlook.com, <sup>2</sup>miodrag.kovacevic@vts-zr.edu.rs

**Kratak sadržaj:** U radu je prikazana uloga i značaj mišljenja o otklanjanju nedostataka u akreditaciji studijskog programa (Mišljenje na studijski program). Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta kao stručni organ Nacionalnog tela za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju Republike Srbije izdaje Mišljenje (forma zaključka) na studijski program (prvog i drugog stepena visokog obrazovanja i doktorskih studija) u toku postupka kontrole ispunjenosti uslova za akreditaciju programa, za koji je visokoškolska Ustanova podnela zahtev. Izdavanje Mišljenja na studijski program je pravno utemeljeno u Zakonu o visokom obrazovanju. Mišljenje na studijski program ima ulogu korektivne meru u okviru mehanizma kontrole ispunjenosti uslova za akreditaciju propisanih odgovarajućim standardima. Apostrofiranje uočenih nedostataka kroz formu zaključka ima, važnu ulogu u sveobuhvatnom postupku akreditacije studijskih programa u visokoškolskoj ustanovi. Značaj izdavanja Mišljenja na studijski program je veoma veliki u pogledu obezbeđivanja kvaliteta studijskog programa. Ustanova je dužna da odgovori na Mišljenje na studijski program i da dokaže da su otklonjeni svi uočeni nedostaci i da ispravi dokumentaciju u skladu sa Uputstvima za pripremu dokumentacije za akreditaciju studijskih programa jer će u suprotnom studijski program biti odbijen. Otklanjanje nedostataka u studijskom programu, za svaki standard pojedinačno (od strane ustanove) uočenih od strane recenzijske Komisije predstavlja preduslov za prvostepeno odlučivanje u postupku akreditacije studijskog programa. Stavljanje naglaske na Izveštaj recenzijske Komisije, na osnovu kojeg Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta sačinjava Mišljenje na studijski program predstavlja inovaciju u transparentnosti mehanizma i postupka akreditacije studijskih programa. Ispravka dokumentacije prema Mišljenju na studijski program značajno doprinosi unapređenju rada visokoškolske ustanove u celini.

**Ključne reči:** Mišljenje na studijski program, akreditacija, obezbeđenje i unapređenje kvaliteta

## THE ROLE AND IMPORTANCE OF OPINION ON ELIMINATING DEFICIENCIES IN THE ACCREDITATION OF STUDY PROGRAM

**Abstract:** The paper presents the role and importance of opinion on eliminating deficiencies in the accreditation of the study program (Opinion on the study program). The Commission for Accreditation and Quality Assurance, as the expert body of the National Entity for Accreditation and Quality Assurance in the Higher Education of Serbia, issues an opinion (form of conclusion) on the study program (first and second degree of higher education) during the process of fulfillment of the conditions for accreditation of the program, for which higher education institution submitted a request. Issuance of Opinion on the study program is legally based in the Law on Higher Education. The opinion on the study program plays the role of a corrective measure within the framework of the mechanism of control of the fulfillment of the conditions for accreditation prescribed by the appropriate standards. Recognizing the perceived shortcomings through the form of a conclusion plays an important role in the comprehensive process of accreditation of study programs in a higher education institution. The importance of issuing an opinion on the study program is very large in terms of quality assurance of the study program. The institution is obliged to respond to the Opinion on the study program and to prove that all identified deficiencies have been eliminated. The institution is also obliged to correct the documentation in accordance with the Instructions for preparation of documentation for accreditation of study programs as otherwise the study program will be rejected. Eliminating the deficiencies in the study program, for each standard individually (by the institution) identified by the review Commission, is a prerequisite for first-time decision making in the process of accreditation of the study program. Emphasis on the report of the review Commission, on the basis of which the Commission for Accreditation and Quality Assurance makes the Opinion on the study program, represents an innovation in the transparency of the mechanism and procedure of accreditation of study programs. Correction of the documentation according to the Opinion on the study program significantly contributes to the improvement of the work of the higher education institution as a whole.

**Key Words:** Opinion on the study program, accreditation, assurance and quality improvement

## **1. UVOD**

Izdavanje Mišljenja o otklanjanju nedostataka u akreditaciji studijskog programa (u daljem tekstu: Mišljenje na studijski program), koje izdaje Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta (u daljem tekstu: KAPK) i Nacionalno telo za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju (u daljem tekstu: NAT) ima važnu ulogu i izuzetno veliki značaj za Ustavu, koja podnosi zahtev za akreditaciju studijskog programa I ili II stepena visokog obrazovanja i doktorskih studija. Izdavanje Mišljenja na studijski program od strane KAPK i NAT je pravno utemeljeno u članu 21. stav 1. tačka 1. i članu 23. Zakona o visokom obrazovanju [1]. KAPK i NAT u postupku procene ispunjenosti uslova za akreditaciju studijskog programa, za koji je visokoškolska Ustanova podnela uredan i propisan zahtev izdaju izdaju Mišljenje na studijski program u formi zaključka. Zaključak se izdaje visokoškolskoj Ustanovi na osnovu stručne, uporedne analize za procenu ispunjenosti standarda za akreditaciju u studijskom programu za koji je ustanova dostavila zahtev za akreditaciju sa propisanim uslovima prema Pravilniku o standardima i postupku za akreditaciju studijskih programa [2] odnosno, Uputstvima za pripremu dokumentacije za akreditaciju studijskog programa I i II stepena visokog obrazovanja [3]. U postupku transparentnog odlučivanja o potrebi izdavanja Mišljenja na studijski program radi poboljšanja studijskog programa i njegovog usklađivanja sa Pravilnikom o standardima i postupku za akreditaciju studijskih programa [2] važnu ulogu ima Izveštaj imenovane recenzentske Komisije (od strane NAT) što je u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju [1] i Uputstvima recenzentskoj Komisiji za procenu ispunjenosti standarda za akreditaciju studijskih programa [4].

U postupku prvostepenog odlučivanja KAPK-a o ispunjenosti uslova za akreditaciju studijskog programa, za koji je visokoškolska Ustanova podnela zahtev, izdato Mišljenje na studijski program u svojstvu zaključka sprovedene analize i ocene studijskog programa, ima veoma važnu ulogu. Zaključak ima ulogu korektivne mere u okviru mehanizma transparentne metodologije kontrole ispunjenosti uslova za akreditaciju studijskog programa. Značaj primene transparentne ocene studijskog programa ima i veoma veliki značaj u postupku akreditacije kvalitetnih studijskih programa dostupnih budućim generacijama studenata.

## **2. PRIKAZ ULOGE I ZNAČAJA MIŠLJENJA NA STUDIJSKI PORGRAM U POSTUPKU AKREDITACIJE I MEHANIZMA OCENE STANDARD ZA AKREDITACIJU**

U obrazloženju izdatog Mišljenja na studijski program, koji se službenom poštom upućuje visokoškolskoj ustanovi koja je podnela zahtev, navode se razlozi njegovog izdavanja, konkretno uočeni nedostaci u dokumentaciji za studijski program. Mišljenje na studijski program se izdaje na osnovu uvida recenzentske Komisije u podnetu dokumentaciju, Izveštaja Podkomisije o ispunjenosti standarda za akreditaciju studijskog programa, KAPK donosi odluku o izdavanju Mišljenja na studijski program. Deskriptivno se konstatuju nedostaci u studijskom programu, kao i nepohodnost njihovog otklanjanja pre prvostepenog odlučivanja [1-4]. Ustanovi se nalaže da inoviranu dokumentaciju sa otklonjenim a predhodno apostrofiranim nedostacima pripremi u skladu sa Uputstvom za pripremu dokumentacije za akreditaciju studijskih programa I i II stepena visokog obrazovanja [3]. Ustanova je dužna da prikaže taksativno, način i postupak otklanjanja nedostataka u dokumentaciji za akreditaciju studijskog programa, pri čemu direktor ili dekan svojim potpisom garantuju za tačnost podnete, ispravljene dokumentacije. Odgovor na Mišljenje na studijski program, Ustanova podnosi KAPK-u i NAT-u službenim putem (u štampanoj i elektronskoj formi). Odgovor mora sadržati jasne dokaze da su nedostaci otklonjeni da bi se inovirana dokumentacija razmatrala u daljem postupku odlučivanja.

Ustanovi se kroz formu zaključka - Mišljenja na studijski program nalaže da detaljno proveri podnetu dokumentaciju, izvrši ispravke prema navedenim primedbama i da u odgovoru, jasno po tačkama iskaže šta je ispravljeno i gde se ispravljani podaci, i dokumentacija koja to potkrepljuje nalaze. Uz odgovor, Ustanova dostavlja i kompletnu inoviranu dokumentaciju sa ispravljenim podacima kako u Ujedinjenom elektronskom obrazcu, tako i u Elektronskom obrazcu za studijske programe u Ustanovi (ispravke su vidljive naročito, u Izveštaju o parametrima o posmatranom studijskom programu).

Ukoliko Ustanova ne dostavi odgovor na mišljenje na studijski programa za koji je podnela zahtev sa kompletno inoviranom dokumentacijom u roku od 30 dana od dana dostavljanja [1,2] KAPK i NAT će doneti odluku o odbijanju studijskog programa za akreditaciju.

U Mišljenju na studijski program, nedostaci se mogu odnositi na: neurednost podnete dokumentacije (npr. neusklađenost forme i sadržaja dokumentacije sa Pravilnikom o standardima i postupku za akreditaciju studijskih programa [2] odnosno, Uputstvima za pripremu dokumentacije za akreditaciju studijskog programa I i II stepena visokog obrazovanja [3], nedostatak propisanih priloga i tabela; primedbe na obim javno dostupnih podataka o nastavnom osoblju i Ustanovi...); nedostatak u pogledu ispunjenost pojedinačnih standarda i propisanih elemenata za obezbeđenje kvaliteta; na tehničku neuređenost dokumentacije, i sl. Naročito striktno se razmatara ispunjenost uslova za akreditaciju studijskog programa, propisanih u Standardu 5. - Kurikulum i Standardu 9. - Nastavno osoblje. Ako Ustanova ne ispunjava zahteve iz Standarda 5. i Standarda 9. za akreditaciju studijskih programa, kao ključnih standarda, KAPK i NAT će doneti odluku o odbijanju studijskog programa za akreditaciju [2,4].

## 2.1 Prikaz pojedinih elemenata procene ispunjenosti uslova za pojedinačne standarde za akreditaciju studijskih programa

**Standard 1. Struktura studijskog programa [2].** Striktno zahteva elemente, koje studijski program mora imati da bi ispunio uslove za akreditaciju bez izdavanja Mišljenja na studijski program.

**Standard 2. Svrha studijskog programa [2].** Ako studijski program nema jasno definisanu svrhu i ulogu u sistemu visokog obrazovanja, primedba se navodi u Mišljenju na studijski program.

**Standard 3. Ciljevi studijskih programa [2].** Ako opšti i posebni ciljevi nisu jasno i precizno definisani i navedeni radi opravdanosti studijskog programa, nedostaci se obavezno kao primedbe navode u Mišljenju na studijski program. U okviru Standarda 3. primedba se može odnositi na odsustvo detaljnih javno dostupnih podataka na zvaničnoj internet prezentaciji Ustanove.

**Standard 4. Kompetencije diplomiranih studenta [2].** U slučaju da nisu detaljno i precizno formulisane kompetencije odnosno, sposobnosti diplomiranog studenta, koje moraju biti u funkciji kvalitetnog obavljanja stručne ili naučne delatnosti, navedeno se smatra manjkavošću i navode se potrebne ispravke u Mišljenju na studijski program. Ako su uočene nepravilnosti da opis kvalifikacije, koja proizilazi iz studijskog programa ne odgovara određenom-važećem nivou Nacionalnog okvira kvalifikacija, navedeno se obavezno apostrofira u Mišljenju na studijski program i zahteva se ispravka.

**Standard 5. Kurikulum [2].** Kurikulum studijskog programa mora ispunjavati sve zahteve u pogledu strukture obaveznih i izbornih predmeta na programu i/ili po modulu, izbornosti, itd. Neadekvatna ili nepotpuna interpretacija podataka u tabelama uz Standard 5. navode se kao primedbe u Mišljenju na studijski program jer su ključne za obezbeđenje kvaliteta studijskog programa i jedan od osnovnih preduslova za akreditaciju. U okviru Standarda 5 prilaže se Knjiga predmeta za studijski program [2]. Nekompletnost u knjizi predmeta i to, za svaki predmet pojedinačno, navodi se kao krucijalni nedostatak. Neophodno je da ustanova izvrši dopune ili ispravke i prikaže ih kroz inoviranu dokumentaciju. Izveštaj o parametrima studijskog programa sledi iz Elektronskog formulara za studijski program i mora biti konzistentan sa svim podacima iz Standarda 5. ali i sa podacima iz drugih standarda. Nedostajući prilozi uz Standard 5. se obavezno taksativno navode u Mišljenju na studijski program. Ustanova je naophodno da otkloni sve nedostatke, uključujući i dokaz da postoji odluka stručnog organa o prihvatanju studijskog programa i/ili odustajanju od nekog studijskog programa kaoji je akreditovan.

**Standard 6. Kvalitet, savremenost i međunarodna usaglašenost studijskog programa [2].** Podaci moraju biti dobro utemeljeni jer ako naučna saznanja ne prate svetske tokove, studijski program nije konkurentan na tržištu visokog obrazovanja, što mora da se primeti i naglasi kao primedba u Mišljenju na studijski program.

**Standard 7. Upis studenata [2].** Nedovoljno razrađena ili netransparentna procedura upisa prema usvojenim internim pravnim aktima ustanove, apostrofira se i mora se ispraviti u Odgovoru na Mišljenje na studijski program.

**Standard 8. Ocenjivanje i napredovanje studenata [2].** Standardi 7 i 8 [2] imaju specifičnosti u interpretaciji podataka u zavisnosti da li se program prvi put akredituje ili se reakredituje.

**Standard 9. Nastavno osoblje [2].** predstavlja ključni standard obezbeđenja kvaliteta studijskog programa i kvaliteta stečenog znanja diplomiranih studenata. Ukoliko za realizaciju studijskog programa nije obezbeđeno nastavno osoblje sa potrebnim naučnim i stručnim kompetencijama tj. kvalifikacijama i odgovarajućim referencama za predmete iz Kurikuluma studijskog programa, to se direktno navodi u Mišljenju na studijski program kao ozbiljan nedostatak. Ustanova je dužna da obezbedi kvalitet nastavnog kadra za realizaciju nastave na studijskom programu uz uvažavanje specifičnosti za naučno polje kojem pripada studijski program i interne raspodele nastavnog kadra po užim naučnim oblastima u Ustanovi. U Mišljenju na studijski program veoma pažljivo se analiziraju podaci iz pripadajućih tabela uz Standard 9 [2] (npr. liste nastavnika i saradnika po zvanjima, razvrstavanje puno/nepuno radno vreme, itd.). Ustanova takođe, mora dokumentovati validan radno-pravni status nastavnika i saradnika, što je veoma značajan segment obezbeđivanja kvaliteta studijskog programa. Ugovori o radu, ugovori o dopunskom radu, ugovori o privremenim i povremenim poslovima; kao i izbori u zvanja nastavnog kadra za uže naučne oblasti definišu pravni osnov obezbeđenja realizacije studijskog programa i dokazuju zakonsko postupanje Ustanove u skladu sa drugim, relevantnim propisima iz oblasti radnih odnosa. Segment Mišljenja na studijski program vezan za Standard 9, može obuhvatati primedbe vezane za kompetencije i reference nastavnog kadra iz Knjige nastavnika [2] jer će iste kvalifikovati nastavno osoblje za kvalitetnu realizaciju nastavnih predmeta na studijskom programu.

**Standard 10. Organizaciona i materijalna sredstva [2],** definiše prostorne i bibliotečke resurse Ustanove, namenjene studijskom programu. Primedbe na lošu opremljenost npr. laboratorija, informaciono-komunikacionu opremu, nedovoljan prostor za broj studenata na programu za koji se traži akreditacija, mali bibliotečki fond ili razvrstavanje literature direktno vezane za Kurikulum studijskog programa, pa čak i na nedostajući vlasnički list zgrade; čine sastavni deo Mišljenja na studijski program.

**Standard 11. Kontrola kvaliteta [2].** Primedbe u Mišljenju na studijski program mogu obuhvatati konstatovanu neredovnost i /ili nesistematičnost kontrole kvaliteta prema internim pravnim aktima Ustanove, uočen nedostajući Izveštaj o samovrednovanju, nedovoljnu definisanost internih procedura za unapređenje kvaliteta, itd.

Sastavni deo ispravljene dokumentacije za akreditaciju studijskog programa za koji je izdato Mišljenje na studijski program može čini inovirani Elektronski obrazac za studijski program i ispravljani Ujedinjeni elektronski obrazac za studijske programe u Ustanovi odnosno, elektronski obrazci iz Softvera NAT 2019. U njima moraju biti vidljive sve izmene i dopune koje su rađene u cilju otklanjanja nedostataka u studijskom programu. Kroz sve kartice elektronskih obrazaca, moraju biti vidljive urađene promene. Izveštaj o parametrima studijskog programa služi KAPK-u kao polazna osnova za kontrolu ispravnosti podataka navedenim u Odgovoru Ustanove na Mišljenje na studijski program.

### **3. ZAKLJUČAK**

Mišljenje o otklanjanju nedostataka u akreditaciji studijskog programa jeste pravni akt, koji u okviru propisanog postupka akreditacije izdaje NAT i KAPK i to, Ustanovi koja je predala uredan zahtev. Izdaje se na osnovu uvida recenzentske Komisije i KAPK u kompletnu dokumentaciju o studijskom programu po standardima i na osnovu pregleda odgovarajućih elektronskih obrazaca. Mišljenje o otklanjanju nedostataka u akreditaciji studijskog programa ima formu zaključka, koji se može izvoditi samo na osnovu uočenih nedostataka. Ne izdaje se za studijski program, koji nema uočenih nedostataka. Mišljenje o otklanjanju nedostataka u akreditaciji studijskog programa obavezujući je akt, na koji visokoškolska ustanova mora reagovati (u propisanom roku) primenom mera za otklanjanje nedostataka da bi se postupak akreditacije studijskog programa nastavio do uspešnog završetka. U slučaju da Ustanova ne odgovori na upućeno Mišljenje o otklanjanju nedostataka u akreditaciji studijskog programa, studijski program se odbija. Mišljenje o otklanjanju nedostataka u akreditaciji studijskog programa ima prvenstveno, ulogu korektivne mere u mehanizmu kontrole kvaliteta i ispunjenosti uslova (po standardima) za akreditaciju studijskog programa. Uloga izdavanja Mišljenja o otklanjanju nedostataka u akreditaciji studijskog programa jeste navođenje mera koje koje bi rezultovale suštinskim poboljšanjem kvaliteta studijskog programa u celini, kao i u poboljšanju tehničke uređenosti dokumentacije i usklađivanju interpretacije podataka o studijskom programu u elektronskim obrascima prema propisanoj metodologiji. Značaj izdavanja Mišljenja o otklanjanju nedostataka u akreditaciji studijskog programa ogleda se u činjenici da uspešan odgovor rezultuje obezbeđenjem kvaliteta studijskog programa i unapređenjem kvaliteta rada visokoškolske Ustanove, što je konsekvantno, u interesu studenata i povećanja kvaliteta rada u oblasti visokog obrazovanja u širem kontekstu.

### **4. LITERATURA**

- [1] *Zakon o visokom obrazovanju*, Službeni glasnik RS, broj 88/2017-41, 27/2018-3 (dr. zakon), 73/2018-7, 67/2019-3.
- [2] *Pravilnik o standardima i postupku za akreditaciju studijskih programa*, Službeni glasnik RS, broj 13/2019.
- [3] *Uputstva za pripremu dokumentacije za akreditaciju studijskog programa I i II stepena visokog obrazovanja*, Nacionalno telo za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju, Internet stranica <http://www.nat.rs>
- [4] *Uputstva recenzentskoj komisiji za procenu ispunjenosti standarda za akreditaciju studijskih programa I i II stepena visokog obrazovanja*, Nacionalno telo za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju, Internet stranica <http://www.nat.rs>